

Tyskar på tåg genom Sverige

Av Anders Frankson

En omstridd händelse i Sverige under andra världskriget var passagen av den tyska 163. infanteridivisionen som transporterades per järnväg genom Sverige sommaren 1941 från Oslo i Norge till norra Finland. Denna transport med 105 tågsätt skedde genom Sverige trots att Sverige var neutral. Förfrågan om divisionen kom både från finskt och tyskt håll.

Svenska regeringen sa ja men det gjordes klart att detta var en engångseftergift. Det kan ses som en brytpunkt för tidigare hade SS-trupper fått skeppas via Luleå till Norge hösten 1940 och ett tungt artilleribatteri med järnvägskanoner passerat genom Sverige till Norge 1941. Inga större tyska förband fick senare färdas genom Sverige med hänvisning till detta beslut om 163. infanteridivisionen. Däremot fortsatte permittenttrafiken mellan Norge och Tyskland som var transiteringen av

Tyska soldater var ovana vid ödemarkskrigföring och det skapade problem under striderna i Finland 1941.

FOTO: KRIGSARKIVET

tyska soldater på permission med järnväg genom Sverige fram till augusti 1943.

Befälhavare Engelbrecht

Den tyska infanteridivisionens väg genom Sverige har varit omskriven och förbandet omnämns ofta som Engelbrecht-divisionen. Detta kommer sig av att divisionens befälhavare var generalmajor Erwin Engelbrecht. Han fick befälet över divisionen när den började formeras under sista kvartalet 1939 som en del av sjunde mobiliseringsomgången av infanteridivisioner i Tyskland, totalt 14 divisioner mobiliserades i denna omgång varav 163. var en av dem.

Divisionens organisation kom i stort sett att bli som en standardinfanteridivision förutom att artilleriregementet i divisionen var svagare. Normalt var det fyra artilleribataljoner med totalt tolv batterier men 163. hade först tre bataljoner med totalt sex batterier som växte till nio batterier innan divisionen åkte genom Sverige. Pjäsmaterialet var inte heller av de senaste modellerna utan pjäser från första världskriget, 10,5 cm le FH16 och 15 cm Kanone 16.

Enkel divisionsstruktur för 163. infanteridivisionen

- 307. infanteriregementet
- 310. infanteriregementet
- 324. infanteriregementet
- 234. artilleriregementet
- 234. pansarvärnsbataljonen (mot.)
- 234. pionjärbataljonen
- 234. signalbataljonen
- 234. spaningskompani (cykel)
- samt underhållsförband.

Enligt organisationslistor skulle en komplett infanteridivision ha nästan 17 000 i personalstyrka medan 163. Infanteridivisionen hade något lägre, strax under 15 000 man. Detta berodde bland annat på att en artilleribataljon saknades samt att det inte fanns någon spaningsbataljon i divisionen, endast ett kompani. Enligt listorna skulle det finnas drygt 5 000 hästar i divisionen och nästan 1000 motorfordon där cirka 55 procent var lastbilar.

Stridsdebut i Norge 1940

Divisionens första strid var under fälttåget i Norge 1940 där en del av divisionen var med den tyska flottstyrka som leddes av den tunga kryssaren Blücher. Det nybyggda Blücher sänktes på

väg in till Oslos hamn den 9 april 1940. 163. infanteridivisionen erövrade Oslo. Därefter var divisionen en del av tyskarnas ockupationsstyrkor i Norge.

Tyskarna ville sommaren 1941 använda divisionen för att förstärka de finska styrkorna och divisionen skickades genom Sverige till Finland. Tyskarna hade vid denna tidpunkt 152 infanteridivisioner varav 119 var tänkta att användas i öster, det vill säga i anfallet mot Sovjet – operation Barbarossa 22 juni 1941.

Till Finland skickades förutom 163. Infanteridivisionen ytterligare fyra tyska divisioner. Längst uppe i norr 2. och 3. bergsjägaredivisionen som skulle anfalla mot Murmansk. I anfallsriktning Salla var det 169. Infanteridivisionen och SS-

Barn i Haparanda möter upp vid ett tåg med tyska soldater från 163. Infanteridivisionen. FOTO FRÅN LARS GYLLENHAAL: *TYSKAR OCH ALLIERADE I SVERIGE*

stridsgrupp Nord. Medan 163. blev reserv till Karelska armén och under finskt befäl i södra Finland.

Kritisk mot divisionen

Karelska arméns befälhavare, den finske generallöjtnanten Erik Heinrichs, lät divisionen leda anfallet mot Ägljärvi i augusti 1941 men det misslyckades totalt. Heinrichs blev enormt missnöjd med divisionen och betecknade ”hela operationen som en skandal”. Generellt sett ansåg finska befälhavarna att tysk trupp var fullständigt ovana vid ödemarkskrigföring och det skapade problem. Dessutom var de tyska hästkärrorna för stora och otympliga, de var inte anpassade till den finska ödemarksterrängen.

Det tyska överkommandot krävde 1941 att Finland var mer aktiv i att sluta den yttre ringen om Leningrad. Finlands överbefälhavare Gustaf Mannerheim fann en lösning, Heinrichs

Tysk trupp passerade Vännäs på sin väg genom Sverige sommaren 1941. FOTO FRÅN LARS GYLLENHAAL: *TYSKAR OCH ALLIERADE I SVERIGE*

En tysk 10,5 cm le FH 16 haubits används som begravningsvagn i Norge 1941. FOTO: WIKIPEDIA

Vännäs idag.
FOTO FRÅN LARS
GYLLENHAAL:
TYSKAR OCH ALLIERADE I
SVERIGE

fick gruppera 163. infanteridivisionen vid floden Svirs nedre lopp intill sjön Ladoga. Skulle tyskarna erövra området Volchov – Tichvin kunde 163. divisionen inleda anfall söderut och sluta den yttre ringen om Leningrad. Tyskarna fick då vad de

önskade utan att finsk trupp involverades. Nu kom detta att aldrig ske så under 1942 kom divisionen att lämna Karelska armén och skickades längre norrut, till Salla bland annat. Här stred divisionen fram tills tyskarna 1944 tvingades att lämna Finland.

Generalmajor Erwin Engelbrecht befälhavare över 163. infanteridivisionen fram till sommaren 1942. Han erhöll rid-darkorset för divisionens insats i Norge 1940. FOTO FRÅN LARS GYLLENHAAL: TYSKAR OCH ALLIERADE I SVERIGE

Slutet 1945

163. Divisionen återvände till Norge för att åter besöka Oslo i januari 1945 innan det blev sjötransport till Aarhus, Danmark. Cirka 9 000 man lastades av och skickades till fronten vid Pommern i februari 1945. Divisionen stred med X SS-kåren i samma område som SS-divison Nordland kämpade men Nordland kunde dra sig ur och delta i slutstriden i Berlin medan 163. divisionen gick under och resterna av divisionen användes för att formera 3. marininfanteridivisionen i Swinemünde. Ett antal marinskyttebataljoner användes för att bygga upp den nya divisionen som stred fram tills krigsslutet för att sedan hamna i fångenskap.

Karelska arméns befälhavare Erik Heinrichs (till vänster) har samråd med Ruben Lagus (i mitten) och Paavo Talvela (till höger), chef för 6. armékåren. FOTO: WIKIPEDIA